

הלכות דעות פרק א

הלכות דעות

יש בכללן אחת עשרה מצוות, חמש מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה, וזה הוא פרטן,

- א' - להידמות בדרכיו,
- ב' - להידבק ביודעיו,
- ג' - לאהוב את ריעים,
- ד' - לאהוב את הגרים,
- ה' - שלא לשנוא אחים,
- ו' - להוכיח,
- ז' - שלא להלבין פנים,
- ח' - שלא לענות אמללים,
- ט' - שלא להלוך רכיל,
- י' - שלא לנקום,
- י"א - שלא לנטור.

וביאור כל המצוות האלו בפרקים אלו.

פרק א: הדרך האמצעית

הדעות הקיימות אצל בני אדם

[א] פירוט הדעות שישנן: דעות קיצוניות

א.

דעות הרבה יש לכל אחד ואחד מבני אדם, וזו משונה מזו ורחוקה ממנה ביותר.

[א] כנס

- יש אדם שהוא "בעל חימה", כועס תמיד,
- ויש אדם שדעתו מיושבת עליו ואינו כועס כלל. ואם כעס -
יכעוס כעס מעט בכמה שנים.

[ב] גאווה

- ויש אדם שהוא "גבה לב" ביותר,
- ויש שהוא "שפל רוח עד מאד".

[ג] תאוה

- ויש שהוא "בעל תאוה", לא תשבע נפשו מהלוח בתאותה,
- ויש שהוא "טהור גוף" ביותר, לא יתאוה אפילו לדברים
מעטים שהגוף צריך להם.

- ויש "בעל נפש רחבה", שלא תשבע נפשו מכל ממון העולם, כענין שנאמר "אוהב כסף לא ישבע כסף" (קהלת ה':ט'),
- ויש "מקצר", שדיו אפילו דבר מעט שלא יספק לו, ולא ירדוף להשיג כל צרכו:

ב.

ה] קמצנות

- ויש שהוא מסגף עצמו ברעב ו"קובץ על ידו", ואינו אוכל פרוטה משלו אלא בצער גדול,
- ויש שהוא מאבד כל ממונו בידו לדעתו.

עוד 4 דעות

ועל דרכים אלו שאר כל הדעות,

- כגון "מהולל", ו"אונן",
- ו"כילי", ו"שוע",
- ו"אכזרי", ו"רחמן",
- ו"רך לבב", ו"אמיץ לב",

וכל כיוצא בהן:

דעה בינונית

ג.

ויש בין כל דעה ודעה הרחוקה ממנה בקצה האחר דעות בינוניות, זו רחוקה מזו.

[ב] דעות מבריתו, או שמוכן ללמוד אותם, או שלמדם.

וכל הדעות

- א. יש מהן דעות שהן לאדם מתחילת ברייתו לפי טבע גופו,
- ב. ויש מהן דעות שטבעו של אדם זה מכוון ועתיד לקבל אותם במהרה יתר משאר הדעות,
- ג. ויש מהן שאינן לאדם מתחילת ברייתו, אלא
א. למד אותם מאחרים,
ב. או שנפנה להן מעצמו לפי מחשבה שעלתה בליבו,
ג. או ששמע שזו הדעה טובה לו, ובה ראוי לילך, והנהיג עצמו בה עד שנקבעה:

מהו הרעה הטובה

החכמים בהמידות הבינוניות

ד.

הקצוות אינם טובים

שני קצוות הרחוקות זו מזו שבכל דעה ודעה אינן "דרך טובה", ואין ראוי לו לאדם ללכת בהן, ולא ללמדן לעצמו.
ואם מצא טבעו (א) נוטה לאחת מהן, (ב) או מוכן לאחת מהן, (ג) או שכבר לימד אחת מהן ונהג בה - יחזיר עצמו למוטב, וילך "בדרך הטובים", והיא "הדרך הישרה":

הדרך הישרה היא "מידה בינונית" שבכל דעה ודעה מכל דעות שיש לאדם, והיא הדעה שהיא רחוקה משני הקצוות ריחוק שוה, ואינה קרובה לא לזו ולא לזו.

ולפיכך ציוו חכמים הראשונים "שיהא אדם שם דעותיו תמיד" ומשער אותם ומכוון אותם בדרך האמצעית, כדי שיהא שלם:

דוגמאות למידה הבינונית

א.

כיצד,

א] כעס

- לא יהיה בעל חימה נוח לכעוס, ולא כמת שאינו מרגיש,
- אלא בינוני - לא יכעוס אלא על דבר גדול שראוי לכעוס עליו, כדי שלא ייעשה כיוצא בו פעם אחרת:

ז.

ב] תאוה

- וכן, לא יתאוה אלא לדברים שהגוף צריך להם ואי אפשר לחיות בזולתן, כענין שנאמר "צדיק אוכל לשבע נפשו" (משלי י"ג:כ"ה).

ג] נפש רחבה

- וכן, לא יהיה עמל בעסקו אלא להשיג דבר שצריך לו לחיי שעה, כענין שנאמר "טוב מעט לצדיק" (תהלים ל"ז:ט"ז).

- ולא יקבוץ ידו ביותר, ולא יפזר כל ממונו,
- אלא נותן צדקה כפי מיסת ידו, ומלווה כראוי למי שצריך.

- ולא יהא מהולל ושוחק, ולא עצב ואונן,
- אלא שמח כל ימיו בנחת, בסבר פנים יפות.

- וכן שאר דעותיו.
- ודרך זו היא דרך החכמים:
- כל אדם שדעותיו כולם דעות בינוניות ממוצעות - נקרא חכם.

ומי שהוא מדקדק על עצמו ביותר, ויתרחק מדעה בינונית מעט לצד זה או לצד זה - נקרא חסיד:

כיצד, מי שיתרחק מגובה הלב עד הקצה האחרון, ויהיה שפל רוח ביותר - נקרא חסיד, וזו היא מידת חסידות.

ואם נתרחק עד האמצע בלבד, ויהיה עניו - נקרא חכם, וזו היא מידת חכמה.

ועל דרך זו שאר כל הדעות.

וחסידים הראשונים היו מטין דעות שלהם מדרך האמצעית כנגד שתי הקצוות,

יש דעה שמטין אותה כנגד הקצה האחרון,
ויש דעה שמטין אותה כנגד הקצה הראשון,
וזה הוא "לפנים משורת הדין":

המצווה ללכת בדרכים בינונות

י.

ומצווים אנו ללכת בדרכים אלו הבינוניים, והם הדרכים הטובים והישרים, שנאמר "והלכת בדרכיו" (דברים כ"ח:ט'), כך למדו בפירוש מצוה זו, "מה הוא נקרא חנון - אף אתה היה חנון, מה הוא נקרא רחום - אף אתה היה רחום, מה הוא נקרא קדוש - אף אתה היה קדוש":

יא.

ועל דרך זו קראו הנביאים לאל בכל אותן הכינויים, ארך אפים, ורב חסד, צדיק, וישר, תמים, גיבור, וחזק, וכיוצא בהן - להודיע שאלו דרכים טובים וישרים הם, וחייב אדם להנהיג עצמו בהן ולהידמות כפי כוחו:

מעשה המצוה

יב.

וכיצד ירגיל אדם עצמו בדעות אלו עד שייקבעו בו? יעשה וישנה וישלש במעשים שעושה על פי הדעות האמצעיות, ויחזור בהן תמיד, עד שיהיו מעשיהן קלים עליו ולא יהיה בהם טורח, וייקבעו הדעות בנפשו:

ולפי שהשמות האלו שנקרא בהן היוצר הן הדרך הבינונית שאנו חייבין
ללכת בה, נקראת דרך זו דרך י"י, והיא שלימדה אברהם אבינו לבניו,
שנאמר "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחרי ושמרו דרך
י"י לעשות צדקה ומשפט" (בראשית י"ח:י"ט) :

וההולך בדרך זו מביא טובה וברכה לעצמו, שנאמר "למען הביא י"י על
אברהם את אשר דבר עליו" (בראשית י"ח:י"ט) .